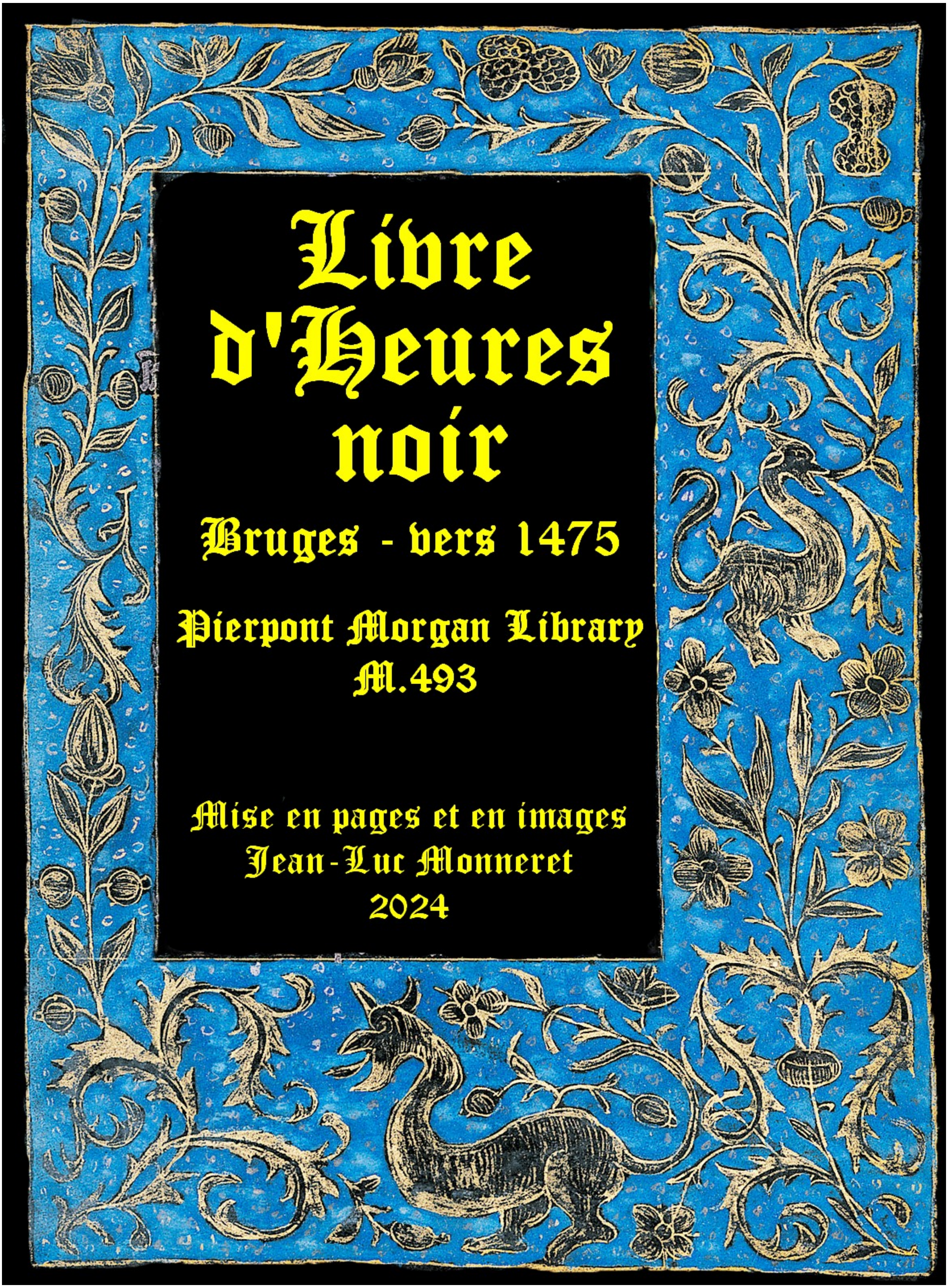

Livre d'Heures noir

Bruges - vers 1475

Pierpont Morgan Library
M.493

Mise en pages et en images
Jean-Luc Monneret
2024

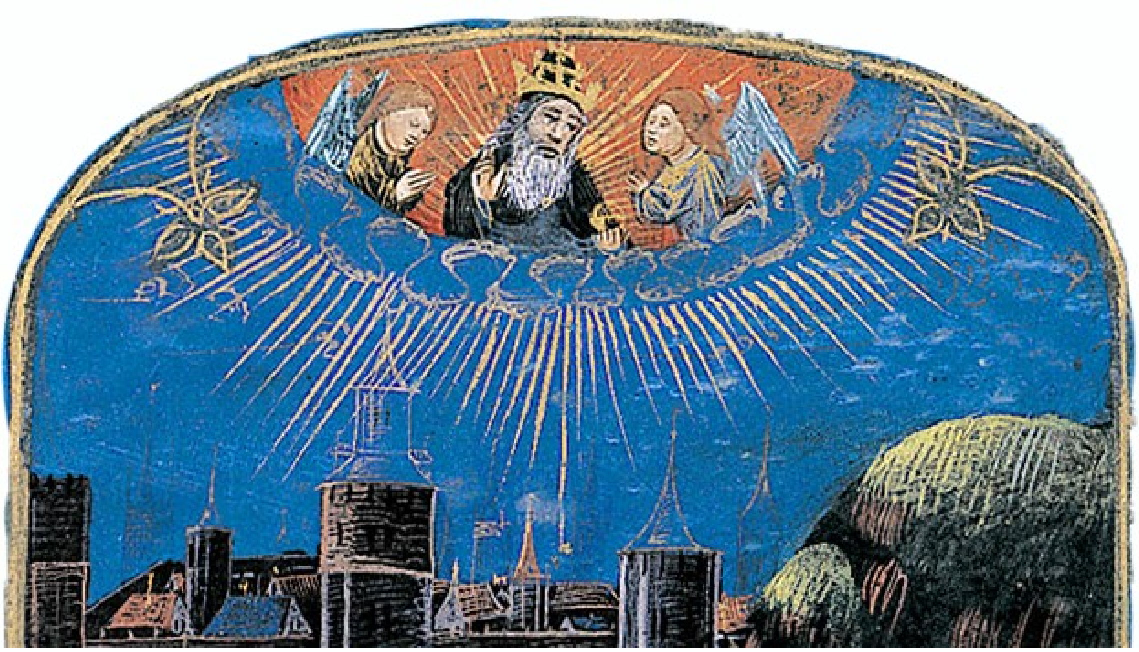

Un livre d’heures est un recueil de prières affectées aux diverses heures de la journée. Le livre est ainsi de petites dimensions, car il doit être transporté par son propriétaire

Un livre d’heures médiéval est dit ‘Noir’ lorsqu’il est écrit et enluminé sur un parchemin préalablement noirci par trempage dans un bain de teinture ferro-gallique. Ce traitement est fort onéreux et corrosif, ce qui a limité le nombre de ces manuscrits parvenus jusqu’à nous, et encore plus ceux qui ont pu conserver leur reliure d’origine.

Il s’agit là d’une technique spécifiquement flamande du XVe siècle.

Le présent manuscrit, chef d’œuvre de l’enluminure gothique, a été élaboré à Bruges vers 1475 dans l’entourage de Willem Vrelant.

Il comporte 121 folios de parchemin de 17 x 12 centimètre reliés. Il est conservé à la Pierpont Morgan Library de New-York sous la cote M.493.

Jean-Luc Monneret
Janvier 2024

Januarius xxxi.
Luna xxx.
Octava sci stephani
Octava sci iohannis
Epyphania dñi

f.2r_Janvier.

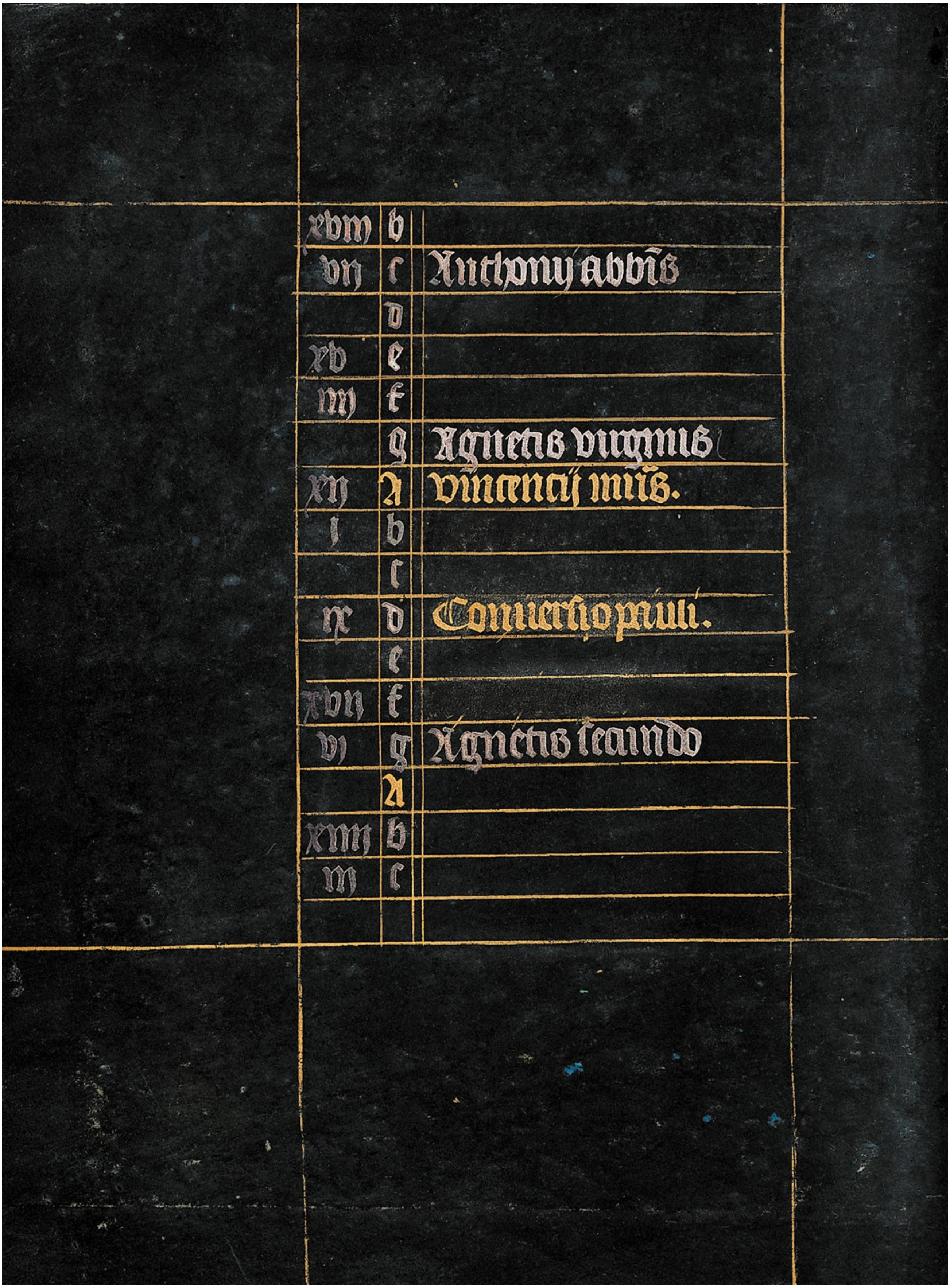

xviii	b	
vii	c	Anthonij abbis
	d	
xv	e	
iiij	f	
	g	Agnetis virginis
xij	A	Vincencij mris.
j	b	
	c	
ix	d	Conuersio pauli.
	e	
xvij	f	
vj	g	Agnetis secundo
	A	
xiiij	b	
iij	c	

f.2v – Fin Janvier.

f.3r – Février.

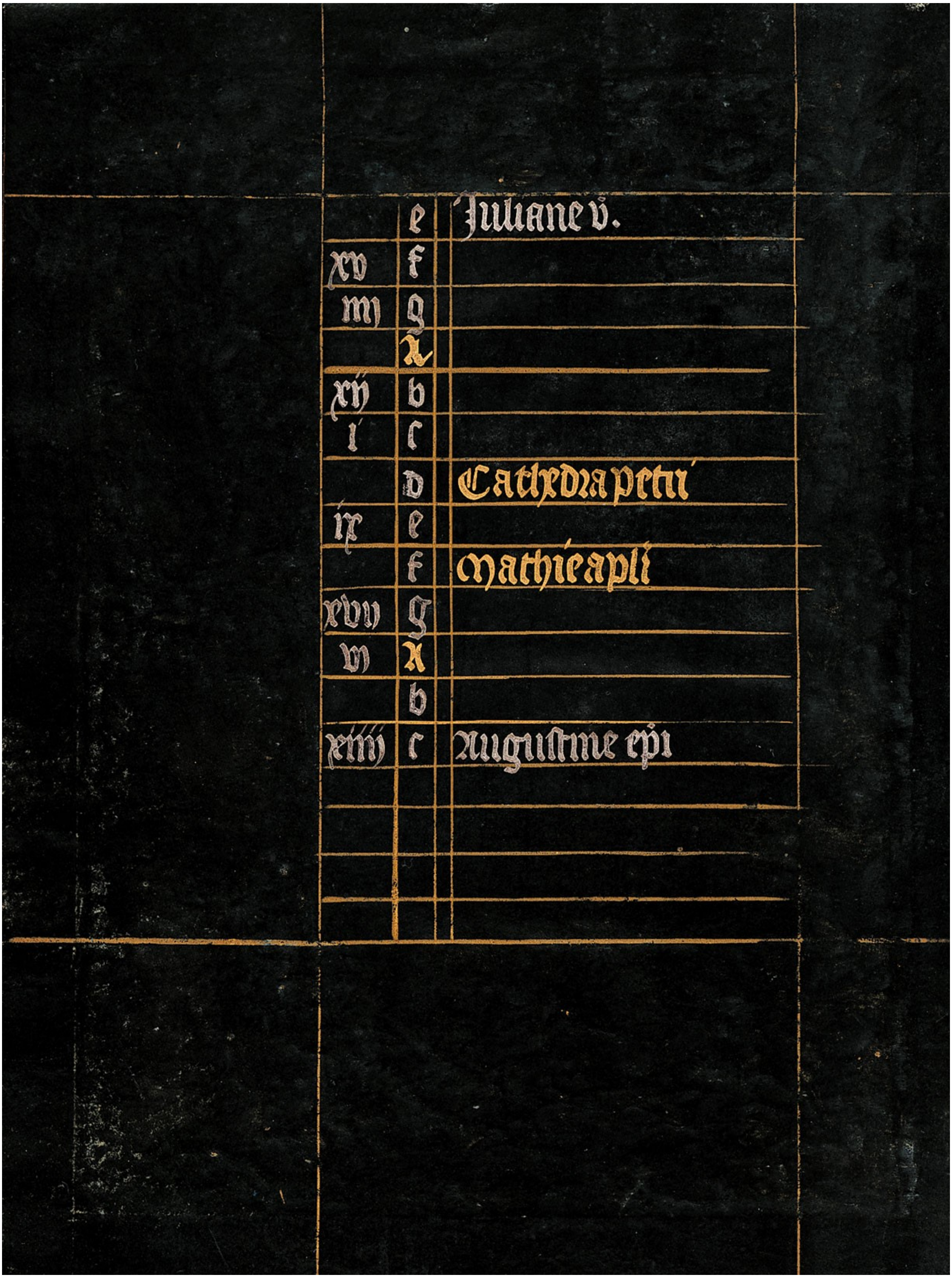

	e	Juliane v.
xv	f	
iiij	g	
	a	
xij	b	
i	c	
	d	Cathedra petri
ix	e	
	f	mathie apli
xvij	g	
vj	a	
	b	
xiiij	c	Augustine epi

.f.3v – Fin Février

KL Marcius xxxi
Luna xxx.
iii d
e
xi f
g Adriani mris
xix A
viii b
c
xvi d
v e
f
xiii g
ii A Gregorii pp.
b
x c
d

f.4r – Mars..

KL mayus xxxi
luna xxx.
xi b philippi et iacobi.
c
xix d Inuencio scē crucis.
viii e
f
xvi g Johis añ portā latinā
v A
b
xiii c
ii d
e
x f Pancracij epi
g
xviii A
vii b

f.6r – Mai.

f.7r – Juin.

KL Iulius xxxi
Luna xxx.
Translacio thome.
Octaua aplorum.
Septem fratrum.
Benedictus abbis

f.8r – Juillet.

f.9r – Août.

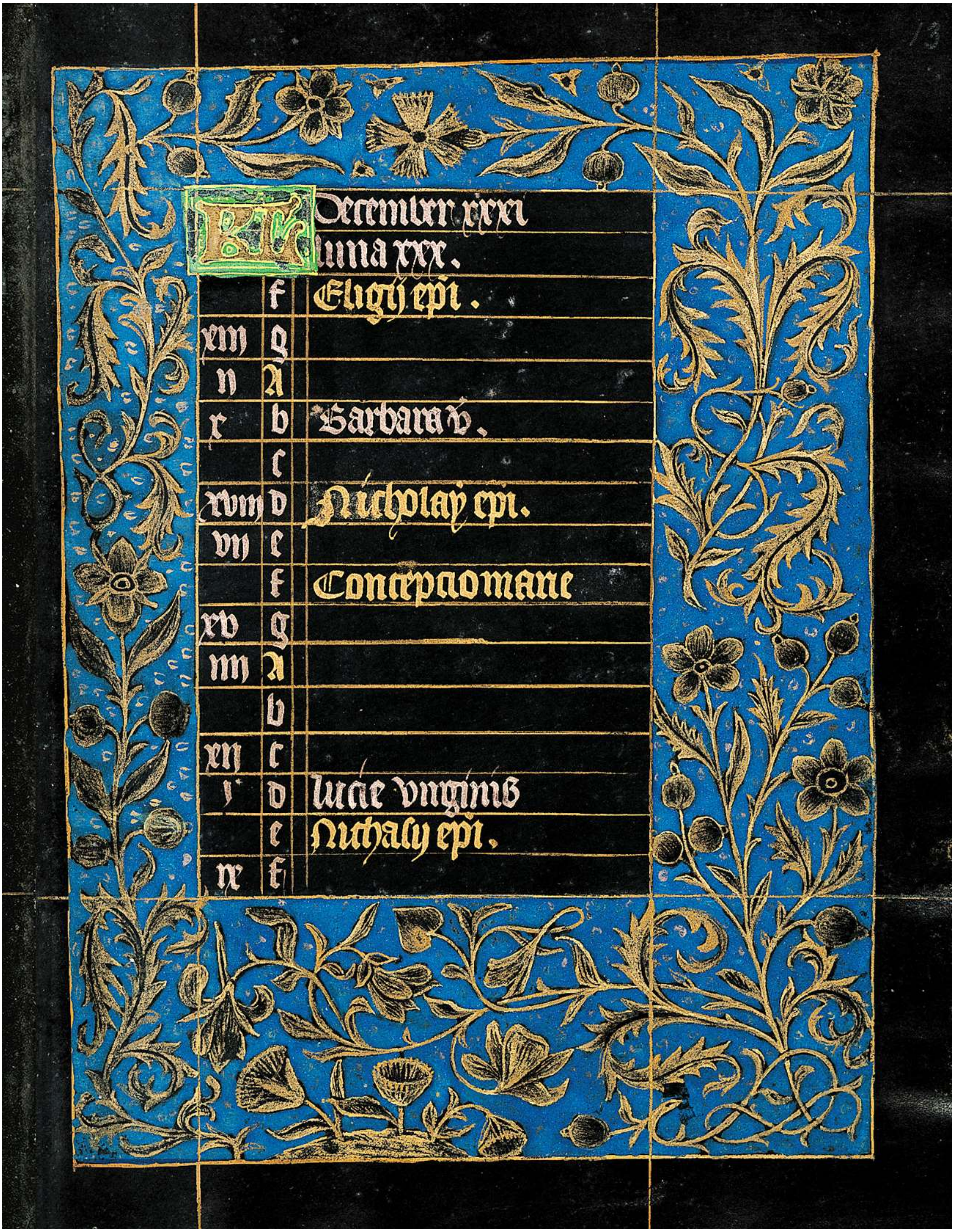

f.13r – Octobre.

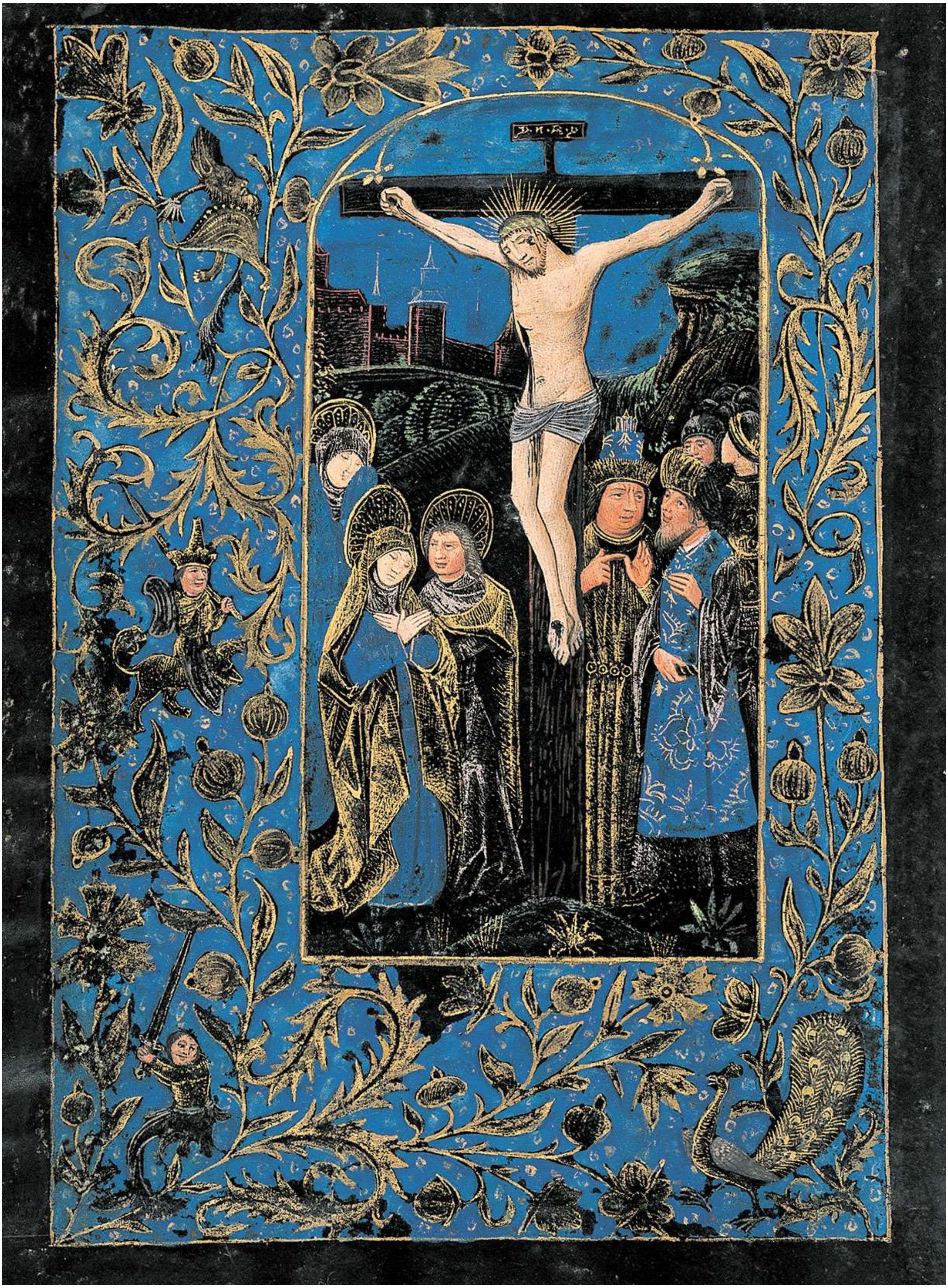

f.14v – Crucifixion.

Incipiunt hore sancte crucis
Domine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem tuam.
Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuvandum me festina. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Sicut erat in principio et nunc et semper et in secula seculorum Amen. Hymnus.
Patris sapientia veritas divina: Deus homo captus est hora matutina

f.15r – Matines.

tis discipulis cito derelictus
Iudeis traditus venditus et
afflictus. R. Adoramus te xpe
et benedicimus tibi quia per sanc-
tam crucem tuam redemisti mundum.
Oremus. Oratio.
Domine ihesu xpiste fili
dei vivi pone passionem crucem
et mortem tuam inter iudicium
tuum et animam meam nunc
et in exitu eius et largiri digneris
vivis graciam et misericordiam defunc-
tis requiem et veniam ecclesie tue
sancte pacem et concordiam et
nobis miseris peccatoribus vitam
et leticiam sempiternam. Qui
vivis et regnas deus. Per omnia.

f.15v – Matines (fin).

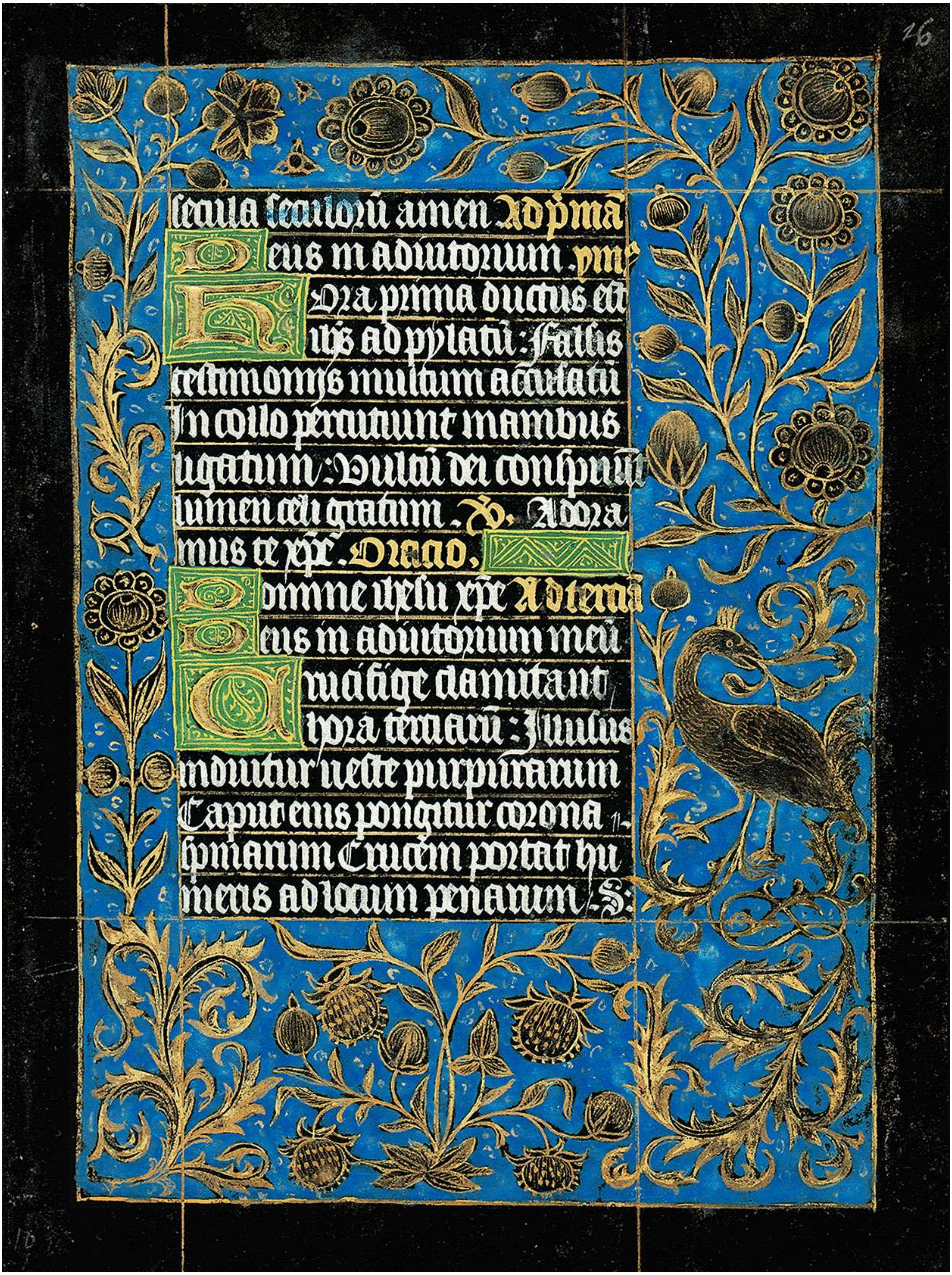
26
seculā seculorū amen Ad pmā
Deus in adiutoriū. ym̄
Hora prima ductus est
ihūs ad pylatū: Falsis
testimoniis multum accusatū
In collo percutiunt manibus
ligatum: Vultū dei conspuūt
lumen celi gratum. ℟. Adora
mus te xpe. Oracio.
Domine ihesu xpe Ad terciā
Deus in adiutoriū meū
Crucifige clamitant
hora terciarū: Illusus
induitur veste purpurarum
Caput eius pungitur corona
spinarum Crucem portat hu
meris ad locum penarum. S:

f.16r – Tierce.

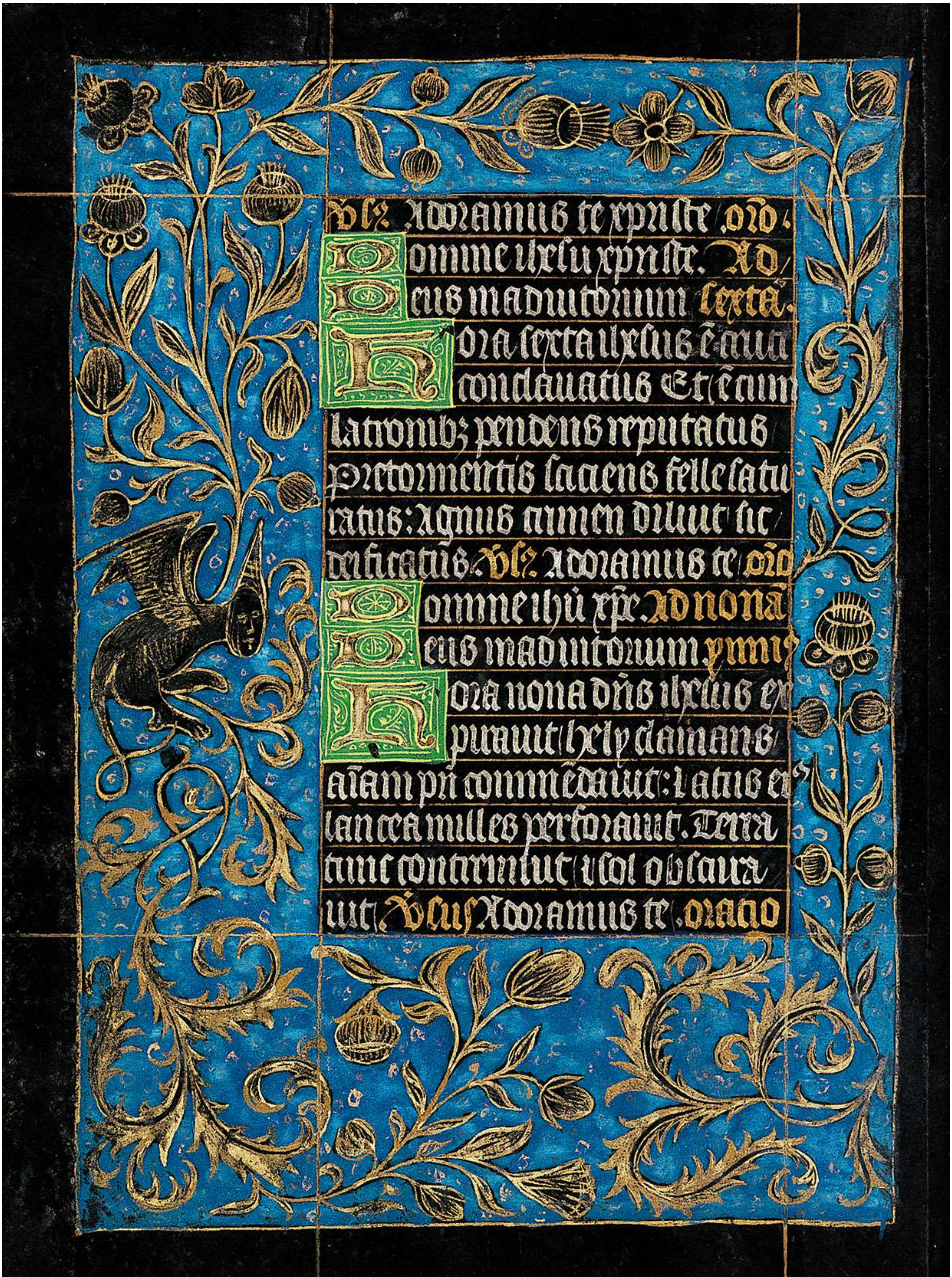
V/. Adoramus te xpriste. Or.
Domine ihesu xpriste. Ad
Deus in adiutorium. Sexta.
Hora sexta ihesus est cruci
conclauatus Et cum
latronibus pendens reputatus
Pre tormentis siciens felle satu
ratus: Agnus crimen diluit sic
deificatus. V/. Adoramus te. Or.
Domine ihu xpe. Ad nonam.
Deus in adiutorium. ymni
Hora nona dns ihesus ex
pirauit hely clamans
animam patri commendauit: latus eius
lancea miles perforauit. Terra
tunc contremuit et sol obscura
uit. Versus Adoramus te. Oratio

f.16v – Sexte.

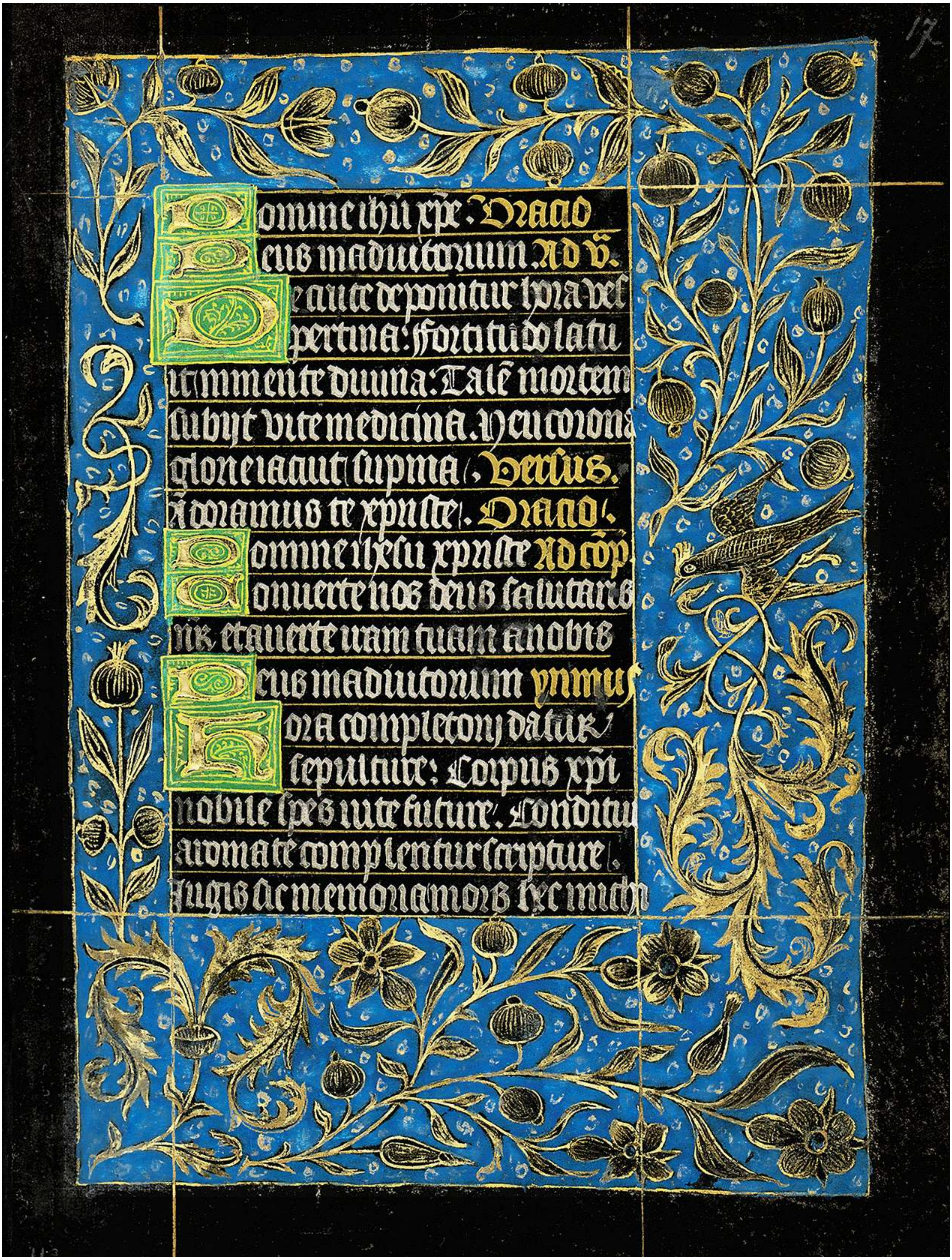
Domine ihesu xpe. Oratio
Deus in adiutorium. Ad v.
Hora que deponitur hora ves-
pertina: Fortitudo latu-
it in mente divina: Tale mortem
subiit vite medicina. Heu corona
glorie iacuit supina. Versus.
Adoramus te xpiste. Oratio.
Domine ihesu xpiste. Ad comp.
Converte nos deus salutaris
noster. et averte iram tuam a nobis
Deus in adiutorium. Ymnus
Hora completorii datur
sepulture: Corpus xpi
nobile spes vite future. Conditur
aromate complentur scripture.
Iugis ac memoria mors sit michi

f.17r – Complies.

f.18v – La Pentecôte.

Heures de l'Esprit Saint de la Pentecôte

f.19r - Matines

per sanctum angelum fuit sa
lutata verbum caro factum est et
virgo fecundata. Añ Veni sancte
spiritus reple tuorum corda fideliu
et tui amoris in eis ignem accende
V. Emitte spm tuum et crea
buntur. Et renovabis faciem terre
Oremus. Oratio
Omnipotens sempiterne
deus da nobis illam sci sps gratiam
quam tuis discipulis in die sco
penthecostes transmisisti. Per
xpm dominum nostrum Amen. Ad
Deus in adiutorium. prima
De virgine maria xps fuit
natus Crucifixus mor
tuus atque tumulatus: Resurgens

f.19v – Matine – Prime.

discipulis sunt demonstratus.
Et ipsis cernentibus celis elevatus
Ant. Veni sancte spiritus. Versus
Emitte spiritum tuum. Oratio
Omnipotens sempiterne Ad
Deus in adiutorium. Tercia
tuum sanctum spiritum de
relegavit: In die sancto pen
thecostes ipsos confirmavit. Et
alinguis igneis ipsos inflammavit
Relinquere orphanos ipsos dene
gavit. Ant. Veni sancte spiritus
V. Emitte spiritum tuum. Oratio
Omnipotens sempiterne. Ad
Deus in adiutorium. Sexta.
Septiformem gratiam tunc
acceptaverunt. Quam

f.20r – Prime.

f.22v – Vierge à l’Enfant.

Messe de la Vierge à l’Enfant

f.23r

Mea culpa mea culpa maxima
culpa. Ideo precor beatissimam
et gloriosam virginem mariam
et omnes sanctos et sanctas dei vos
orare pro me peccatore. Amen.
Misereatur vestri omni-
potens deus et dimissis
omnibus peccatis vestris perducat
nos et vos iesus christus sine macula
cum gaudio ad vitam. Amen.
Adiutorium nostrum in nomine
domini. Qui fecit celum et terram.
Sit nomen domini benedic-
tum. Ex hoc nunc et usque in seculum.
In introitus misse. R.
Salve sancta parens
enixa puerpera regem qui ce-

f.23v

24
lium tertiam qz regit in secula
seculorum Amen . psalmus .
Sentiant omis tuum iuvame
quicumqz celebrant tuam com
memorationem . Gloria pri
Sicut erat : Salve sca parens
Kyrieleyson Kyrieleyso
Kyrieleyson Xpisteley
son Xpisteleyson Xpel'
Kyrieleyson Kyrieleyso
Kyrieleyson . laus angel'
Gloria in excelsis deo ;
Et in terra pax hoibz
bone voluntatis laudamus
te Benedicimus te Adoram⁹
te Glorificamus te . Gratias
agimus tibi propter magna

f.24r

gloriam tuam. Domine deus
rex celestis deus pr omnipotens
Domine fili unigenite ihu xpe
Domine deus agnus dei filius
patris Qui tollis peccata mun
di miserere nobis Qui tollis
pcca mundi suscipe deprecatio
nem nostram Qui sedes ad dexte
ram pris miserere nobis Qm
tu solus sanctus. Tu solus do
minus Tu solus altissimus
ihu xpe Cum sco spu in gloria
dei patris Amen. Oremus. Oro
Concede nos famulos
tuos quesumus dne
deus perpetua mentis et corpo
ris salute gaudere et gloriosa

f.24v

beate marie semper virginis in
tercessione a presenti liberari
tristicia et eterna perfrui leticia.
Per dominum nostrum ihesum christum filium
tuum. Qui tecum vivit et reg
nat in unitate spiritus sancti deus.
Per omnia secula seculorum. Amen.
Lectio libri sapientie
Ab initio et ante secula cre
ata sum et usque ad futurum se
culum non desinam et in habita
tione sancta coram ipso ministravi.
Et sic in syon firmata sum et
in civitate sanctificata similiter re
quievi et in ierusalem potestas mea.
Et radicavi in populo honori
ficato et in partes dei mei heredi

f.25r

eciam pro nobis sub poncio py
lato passus et sepultus est Et re
surrexit tercia die secundum scrip
tura et ascendit in celum sedet ad
dexteram patris Et iterum ven
turus est cum gloria iudicare vi
uos et mortuos cuius regni non
erit finis Et in spiritum sanctum do
minum et uiuificantem Qui ex
patre filioque procedit Qui cum
patre et filio simul adoratur et
conglorificatur Qui locutus est
per prophetas Et unam sanctam ca
tholicam et apostolicam ecclesiam
Confiteor unum baptisma in
remissionem peccatorum Et expecto
resurrectionem mortuorum Et

f.26v

vitam venturi seculi Amen
Felix namque es sacra virgo ma-
ria et omni laude dignissima
Quia ex te ortus est sol iusticie
christus deus noster Sanctus
Sanctus Sanctus dominus
deus sabaoth Pleni sunt et
terra gloria tua osanna in ex-
celsis Benedictus qui venit
in nomine domini osanna in
excelsis Agnus dei qui tollis
peccata mundi miserere nobis
Agnus dei qui tollis peccata
mundi miserere nobis Ag-
nus dei qui tollis peccata mun-
di dona nobis pacem. Com. Beata
viscera marie virginis que por-

f.27r

f.29v – L’Annonciation.

Heures de la Vierge

Incipiunt hore beate marie
virginis secundum consuetudi
nē romane ecctē ad matutinas
Domine la
bia mea ap
ries: Et os
meum an
nunciabit
laudem tuā
Deus in adiutoriū meū
intende: Domine ad
adiuvandum me festina.
Gloria patri et filio et spiri
tui sancto. Sicut erat in princi
pio et nunc et semper et in secula
seculorum Amen. Invitatoriū.
Ave maria grā plena dns tecum

f.30r – Matines.

Venite exultemus
domino iubilemus
deo salutari nostro preoccupemus
faciem eius in confessione et i
psalmis iubilemus ei. Ave
maria Quoniam deus mag
nus dominus et rex magnus
super omnes deos quoniam no
repellit dominus plebem suam
quia in manu eius sunt omnes
fines terre et altitudines monti
um ipse conspicit. Dominus tecum
Quoniam ipsius est mare
et ipse fecit illud et aridam fun
daverunt manus eius venite
adoremus et procidamus ante deu
ploremus coram domino qui

f.30v - Matines (suite).

dominus tecum. Gloria
patri. Sicut erat. Dñs te
cum. Ave maria gratia ple
na dominus tecum. ymnus
Quem terra pontus eth
era colunt adorant p
dicant trinam regentem ma
chinam claustrum marie
baiulat. Cui luna sol et
omnia deserviunt per tem
pora perfusa celi gratia gestant
puelle viscera. Beata mr
munere cuius supernus arti
fex mundum pugillo conti
nens ventris sub archa clau
sus est. Beata celi nuncio
fecunda sancto spiritu desiderat

f.31v – Matines (suite).

genitus: cuius per alium filius
est. Gloria tibi domine qui
natus es de virgine cum patre
et sancto spiritu in sempiterna secula.
Amen. Añt. Benedicta tu. Ps.
Domine dominus noster
quam admirabile est nomen
tuum in universa terra.
Quoniam elevata est magnificen-
cia tua super celos. Ex ore
infancium et lactencium per-
fecisti laudem propter inimi-
cos tuos ut destruas inimicum
et ultorem. Quoniam videbo
celos tuos opera digitorum tuorum
lunam et stellas que tu fundasti.
Quid est homo quod memor

f.32r - Matines (suite).

mundā me dñe et ab alienis
parce servo tuo Si mei non
fuerint dominati tunc imma
culatus ero et emundabor a de
licto maximo Et erunt ut
complaceant eloquia oris mei
et meditatio cordis mei in con
spectu tuo semper Domine
adiutor meus: et redemptor me
Gloria patri. Añt Sicut
myrra electa odorem dedisti sua
uitatis sancta dei genitrix
Añt 2. Antethorum. psalmus
Domini est terra et ple
nitudo eius orbis ter
rarum et universi qui habitant
in eo Quia ipse super maria

f.34r – Matines (suite).

f.36v - Matines (suite).

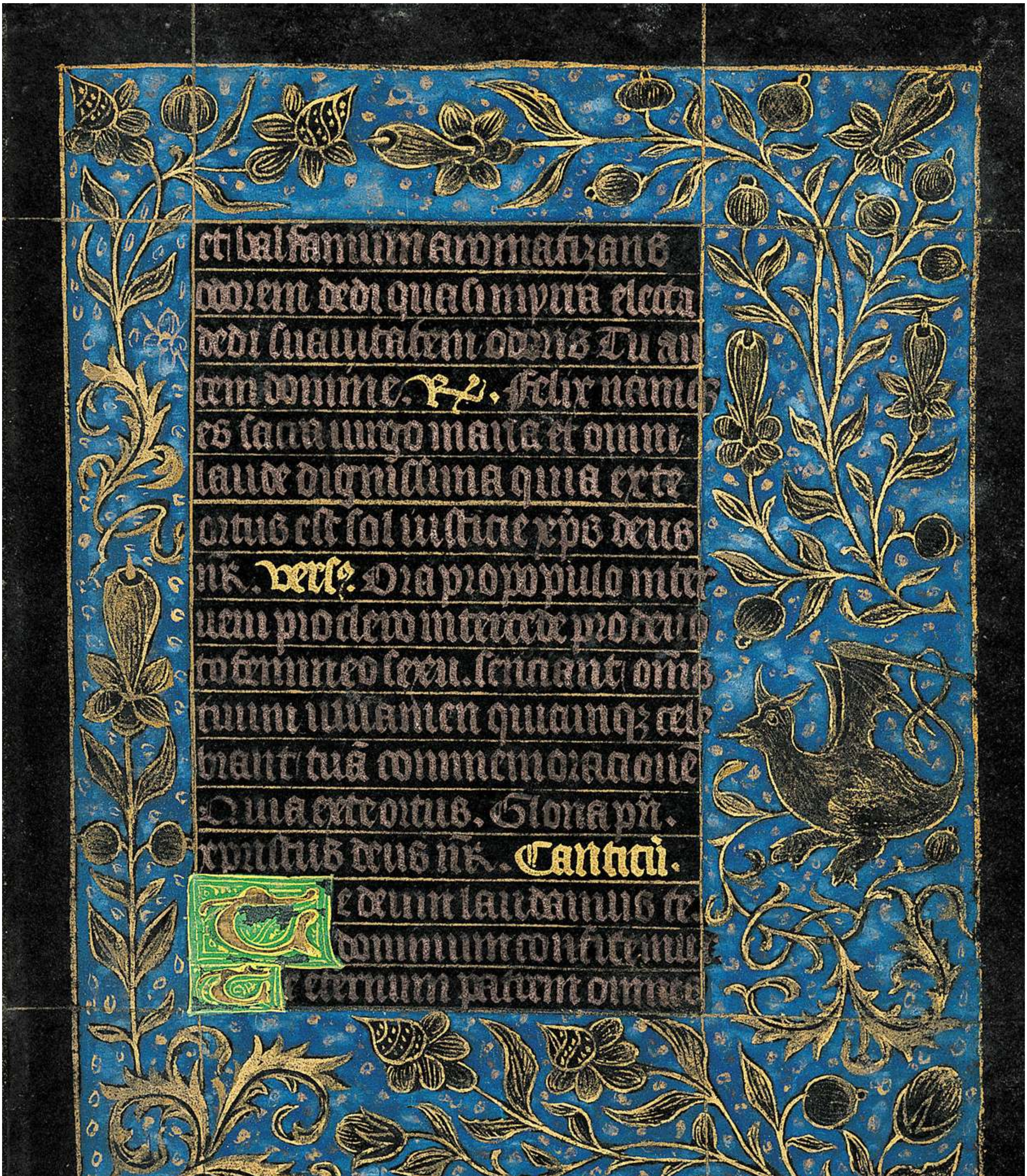
et balsamum aromatizans
odorem dedi quasi myrra electa
dedi suauitatem odoris. Tu au
tem domine. R. Felix namq
es sacra uirgo maria et omni
laude dignissima quia ex te
ortus est sol iusticie xps deus
nr. Vers. Ora pro populo inter
ueni pro clero intercede pro deuo
to femineo sexu. Sentiant omn
es tuum iuuamen quicunq; cele
brant tuam commemoracionem
Quia ex te ortus. Gloria patri.
Xpistus deus nr. Canticu.
Te deum laudamus te
dominum confitemur
te eternum patrem omnis

f.37r - Matines (suite).

f.39v – La Visitation.

f.40r – Heures de la Vierge (suite) - Laudes.

f.46v - Laudes (suite).

intrent ut astra flebiles celi.
fenestra facta es. Tu regis
alti ianua et porta lucis fulgi-
da vitam datam per virginem gen-
tes redempte plaudite. Gloria
tibi domine qui natus es de vir-
gine cum patre et sancto et spiritu
in sempiterna secula. Amen. V.
Benedicta tu in mulieribus et be-
nedictus fructus ventris tui.
Beata dei. Ps. David.
Benedictus dominus.
deus israel quia visitavit et
fecit redemptionem plebis sue.
Et erexit cornu salutis nob
in domo david pueri sui. Si-
cut locutus est per os sanctorum qui

f.47r - Laudes (suite).

f.50v – La Nativité.

Ad primam
Deus in ad
iutorium
meum in
tende Do
mine ad
adiuuan
dum me festina. Gloria
Memento salutis auctor
quod nostri quondam
corporis ex illibata virgine na
scendo formam sumpseris.
Maria mater gratie mater
misericordie tu nos ab hoste protege
in hora mortis suscipe. Glo
ria tibi domine qui natus es de
virgine cum patre et sancto spiritu

f.51r - Heures de la Vierge (suite) – Prime.

sempiterna secula Amen. Ant.
Assumpta est. Ps.
Deus in nomine tuo salvum
me fac et in virtute tua iudica
me. Deus exaudi orationem meam
auribus percipe verba oris mei.
Quoniam alieni insurrexe-
runt adversum me et fortes quesie-
runt animam meam et non proposue-
runt deum ante conspectum suum.
Ecce enim deus adiuvat me et
dominus susceptor est anime mee. Aver-
te mala inimicis meis et in verita-
te tua disperde illos. Volunta-
rie sacrificabo tibi et confitebor nomini
tuo quoniam bonum est. Quoniam ex
omni tribulacione eripuisti me.

f.51v – Prime (suite).

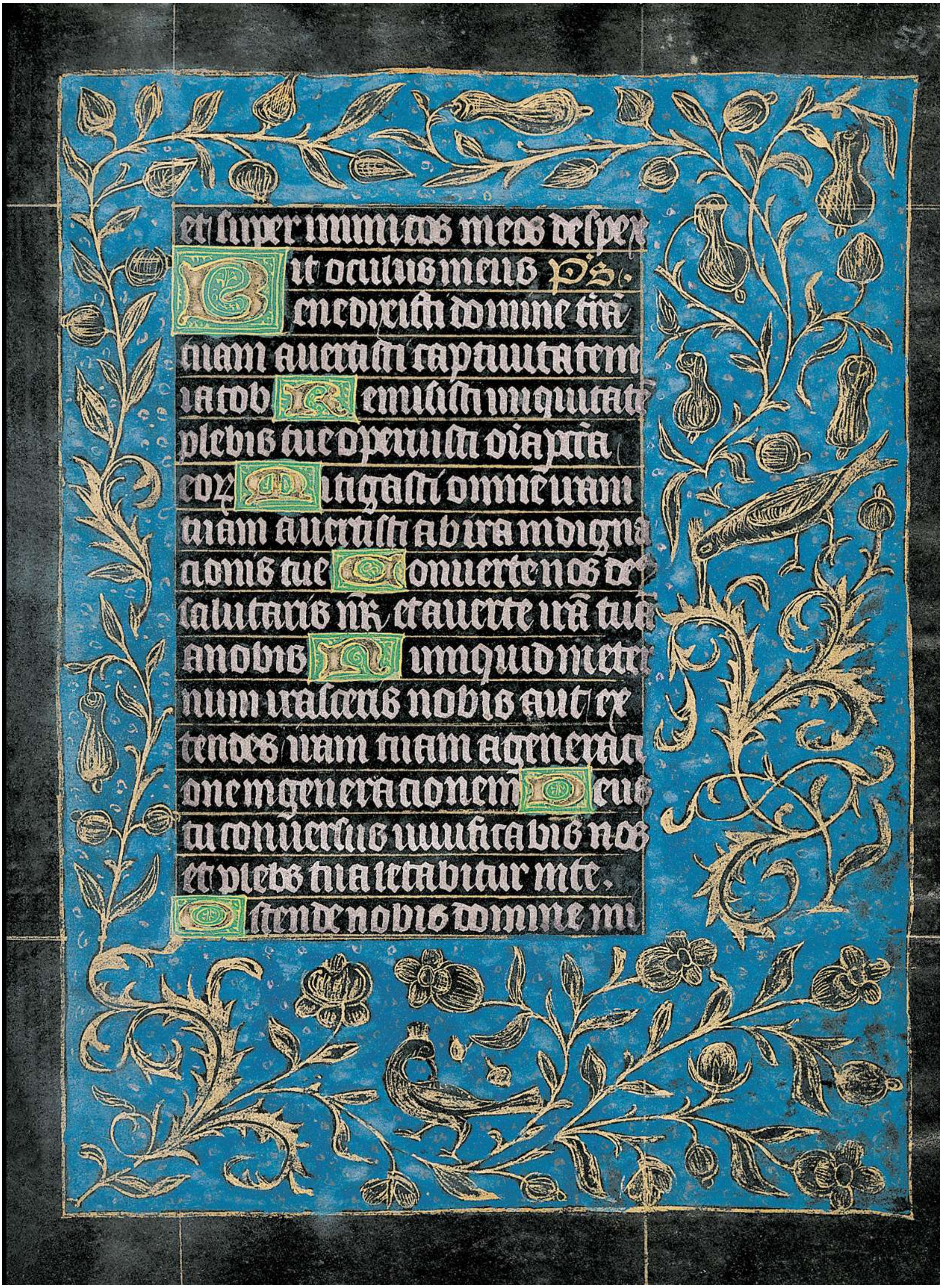

et super inimicos meos despe-
xit oculus meus Ps.
Benedixisti domine terrã
tuam avertisti captivitatem
iacob Remisisti iniquitate
plebis tue operuisti oia pcca
eoꝝ Mitigasti omnem iram
tuam avertisti ab ira indigna-
tionis tue Converte nos de
salutaris nr̃ et averte irã tuã
a nobis Numquid in eter-
num irasceris nobis aut ex-
tendes iram tuam a generati-
one in generationem Deus
tu conversus vivificabis nos
et plebs tua letabitur in te.
Ostende nobis domine mi-

f.52r - Prime (suite).

f.54v – Les bergers lors de la Natavité.

f.55r - Heures de la Vierge (suite) – Tierce.

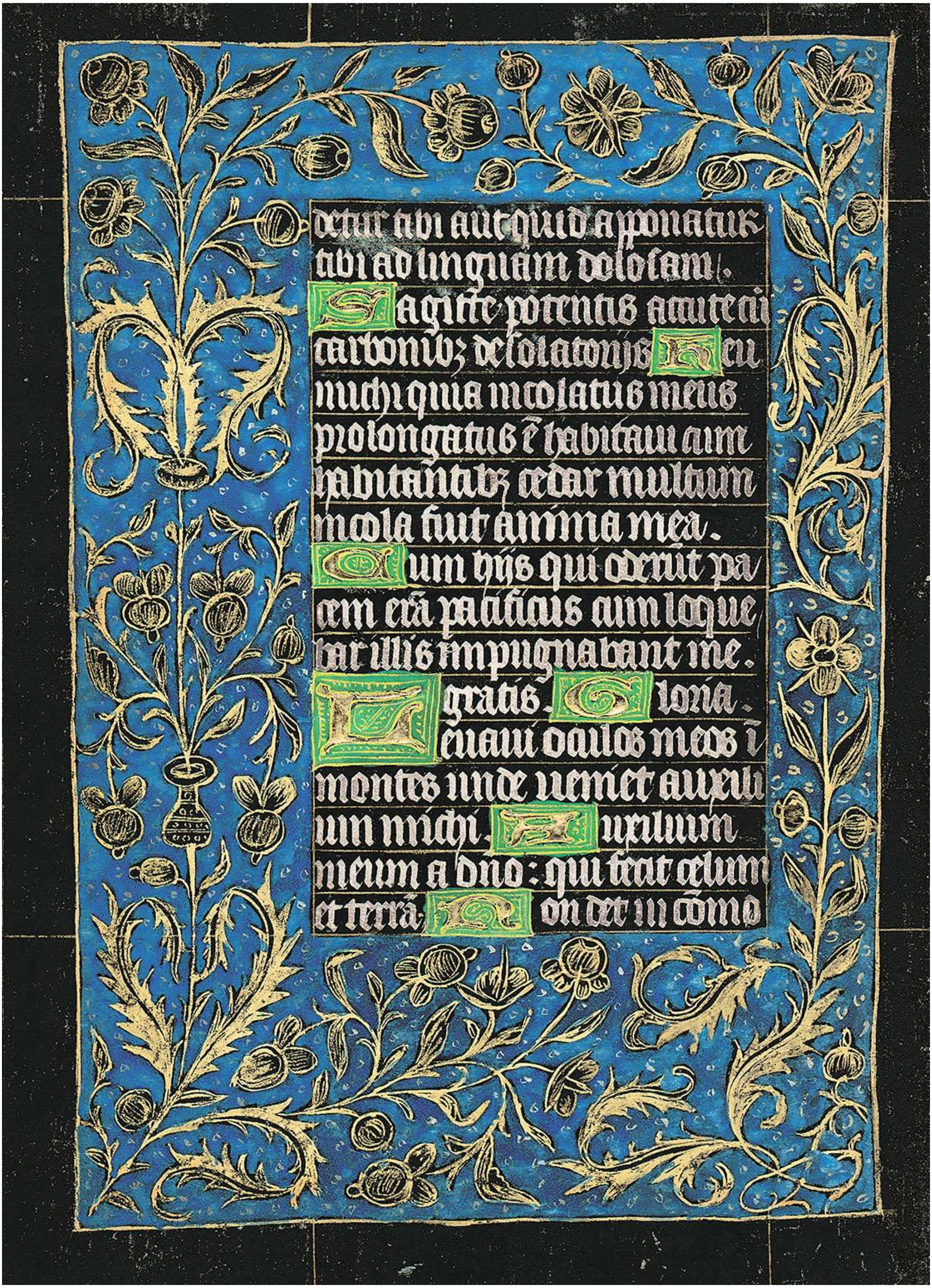

detur tibi aut quid apponatur
tibi ad linguam dolosam.
Sagitte potentis acute cu
carbonibz desolatorijs. Heu
michi quia incolatus meus
prolongatus ē habitavi cum
habitantibz cedar multum
incola fuit anima mea.
Cum his qui oderunt pa
cem eram pacificus cum loque
bar illis impugnabant me.
L gratis. Gloria.
evavi oculos meos i
montes unde veniet auxili
um michi. Auxilium
meum a dno: qui fecit celum
et terrā. Non det in cōmo

f.55v – Tierce (suite).

tionem pedem tuum neq dor
mitet qui custodit te. Ec
ce non dormitabit neq dormi
et qui custodit israel. Do
minus custodit te dominus
protectio tua super manum
dexteram tuam. Per die
sol non uret te neq luna per
noctem. Dominus custo
dit te ab omni malo custodi
at animam tuam dns. Dns
custodiat introitum tuum et exi
tum tuum ex hoc nunc et usq in
seculum. Psalmus:
Letatus sum in hijs que
dicta sunt michi in domu dni
ibimus. Stantes erant pedes

f.56r - Tierce (suite).

f.58v – L'adoration des Mages.

f.59r - Heures de la Vierge (suite) – Sexte.

f.60v – Sexte (suite).

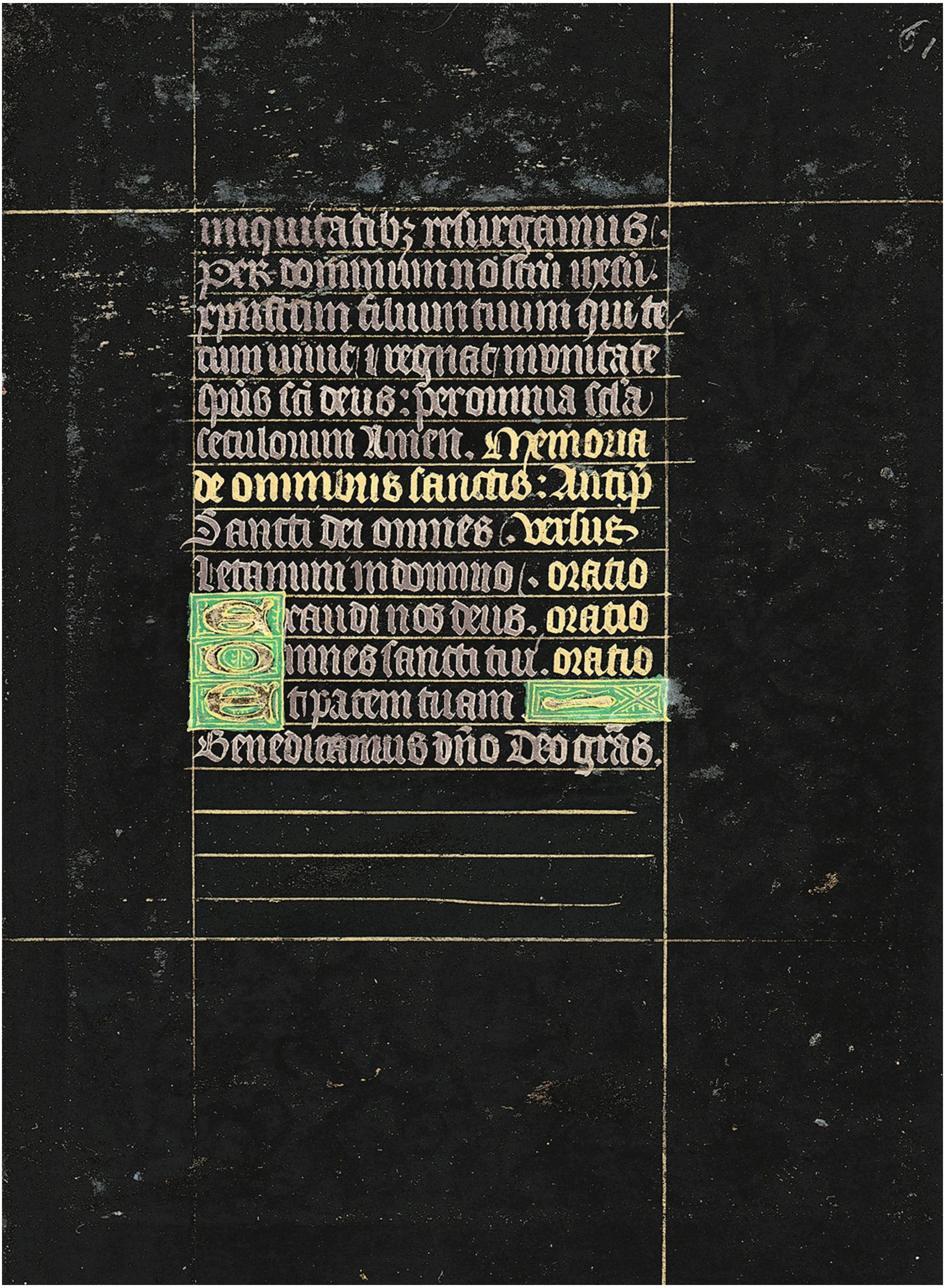
iniquitatib; resurgamus.
Per dominum nostrum ihesum
xpistum filium tuum qui te-
cum vivit et regnat in unitate
spiritus sancti deus: per omnia secula
seculorum Amen. Memoria
de omnibus sanctis: Antiphona
Sancti dei omnes. Versus
Letamini in domino. Oratio
Exaudi nos deus. Oratio
Omnes sancti tui. Oratio
Ad pacem tuam
Benedicamus domino Deo gratias.

f.61r – Sexte (fin).

f.62v – Massacre des Saints Innocents.

f.63r - Heures de la Vierge (suite) – None.

f.64v - None (suite).

f.65r - None (suite).

f.66v – La fuite en Égypte.

f.67r - Heures de la Vierge (suite) – Vêpres.

Letatus sum in hijs que dic
añt. Nigra sum sed formosa fi
lia ierusalem ideo dilexit me rex
et introduxit me in cubiculū su
um. añt Jam enim psalmus
Nisi dominus edificaverit
Jam enim hyemps transijt
ymber abijt et recessit surge ami
ca mea et veni. añ Speciosa ps.
Lauda ihrlm dnm: lauda
deum tuum syon.
Qm confortavit seras porta
rum tuarum benedixit filijs tu
is in te. Qui posuit fines tuos
pacem et adipe frumenti saciat
te. Qui emittit eloquiū suū
terre velociter currit sermo eius

f.68v – Vêpres (suite).

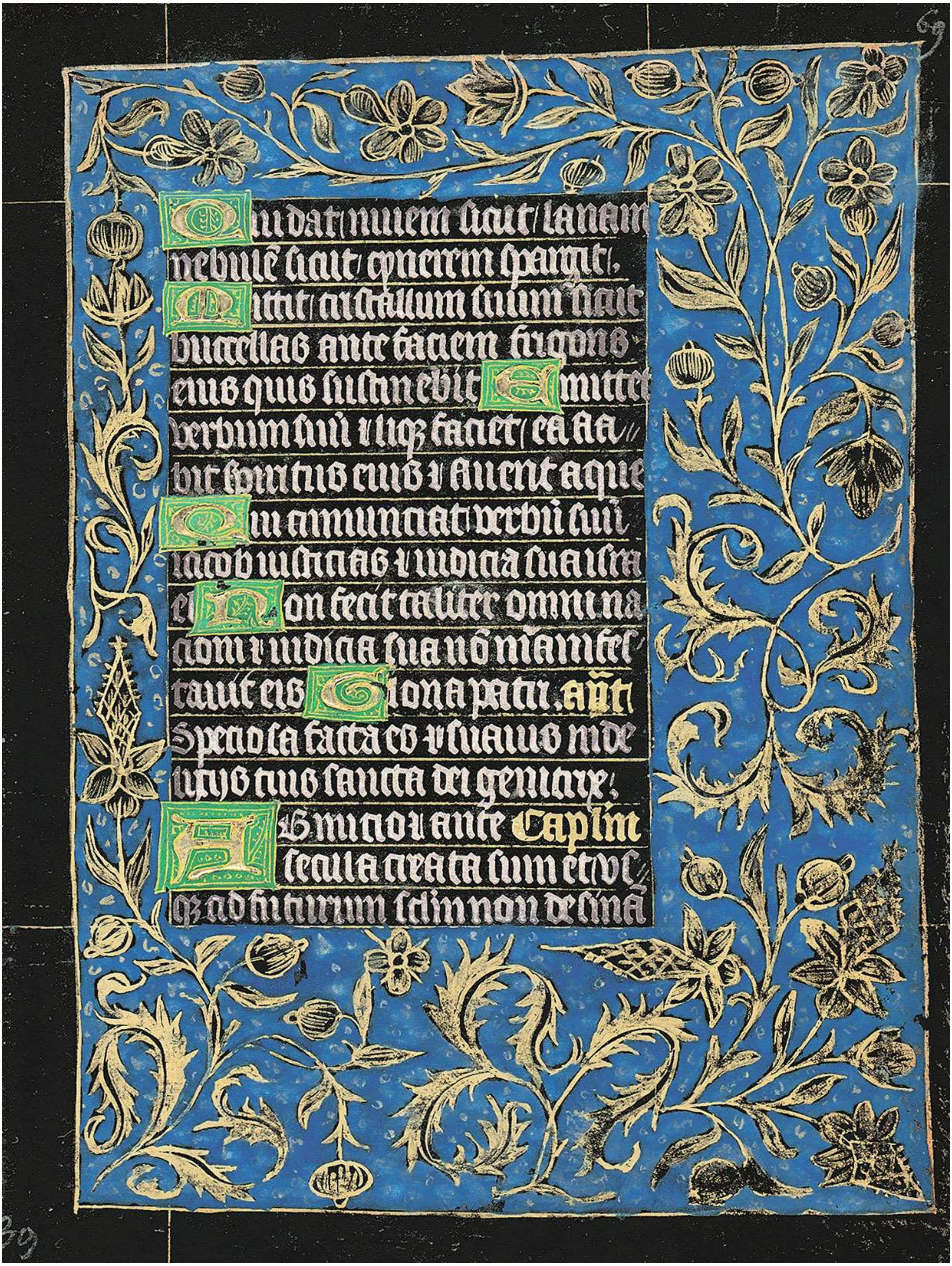

Qui dat nivem sicut lanam
nebulă sicut cinerem spargit.
Mittit cristallum suum sicut
buccellas ante faciem frigoris
eius quis sustinebit. Emittet
verbum suũ et liqȝ faciet ea. fla
bit spiritus eius et fluent aque
Qui annunciat verbũ suum
iacob iusticias et iudicia sua isra
el. Non fecit taliter omni na
cioni et iudicia sua nõ manifes
tavit eis. Gloria patri. Añt.
Speciosa facta es et suavis in de
liciis tuis sancta dei genitrix.
Ab inicio et ante Capłm
secula creata sum et usq
ad futurum seculum non desinam

f.69r - Vêpres (suite).

f.69v - Vêpres (suite).

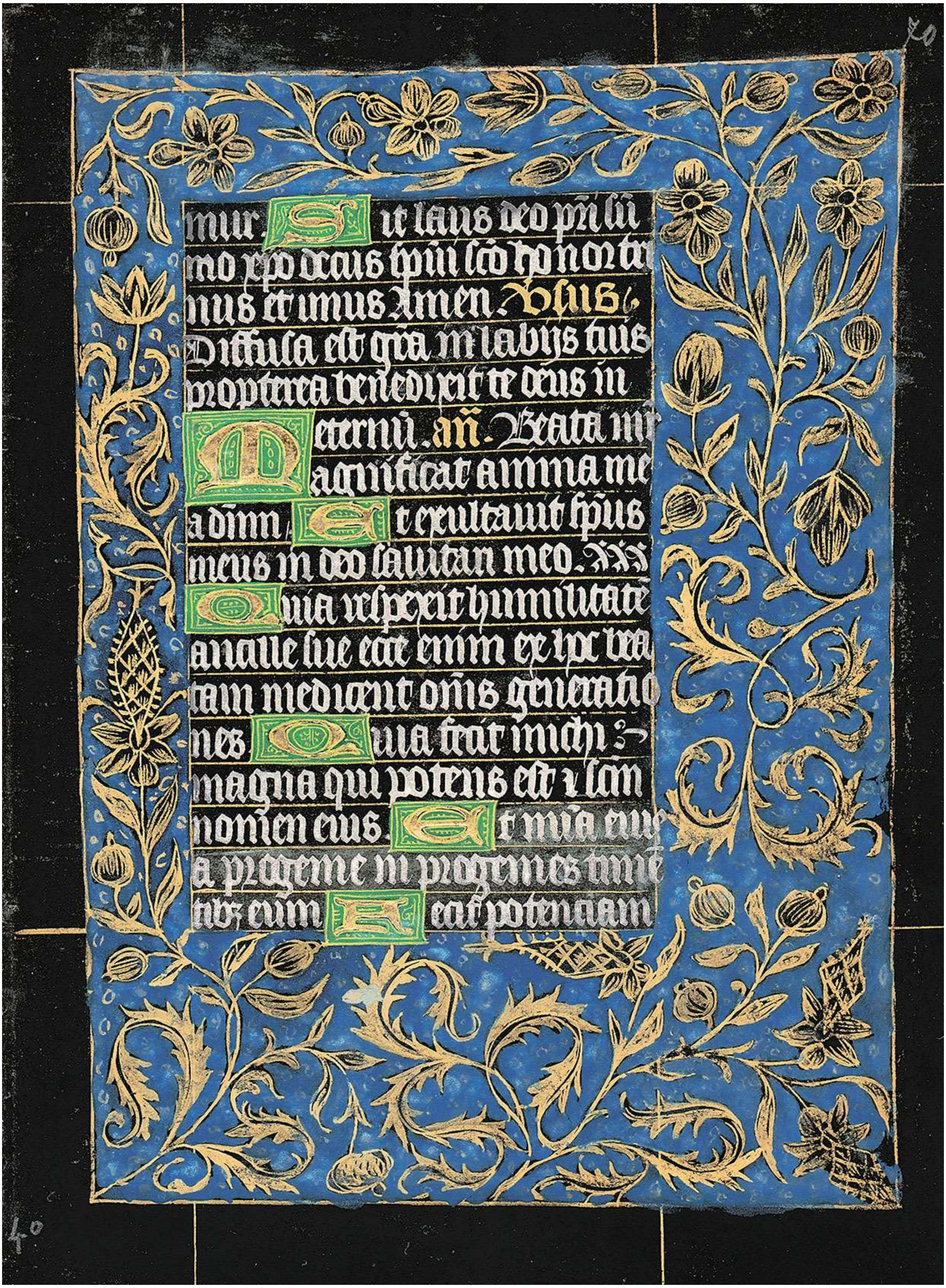

f.70r - Vêpres (suite).

f.72v – Le couronnement de la Vierge.

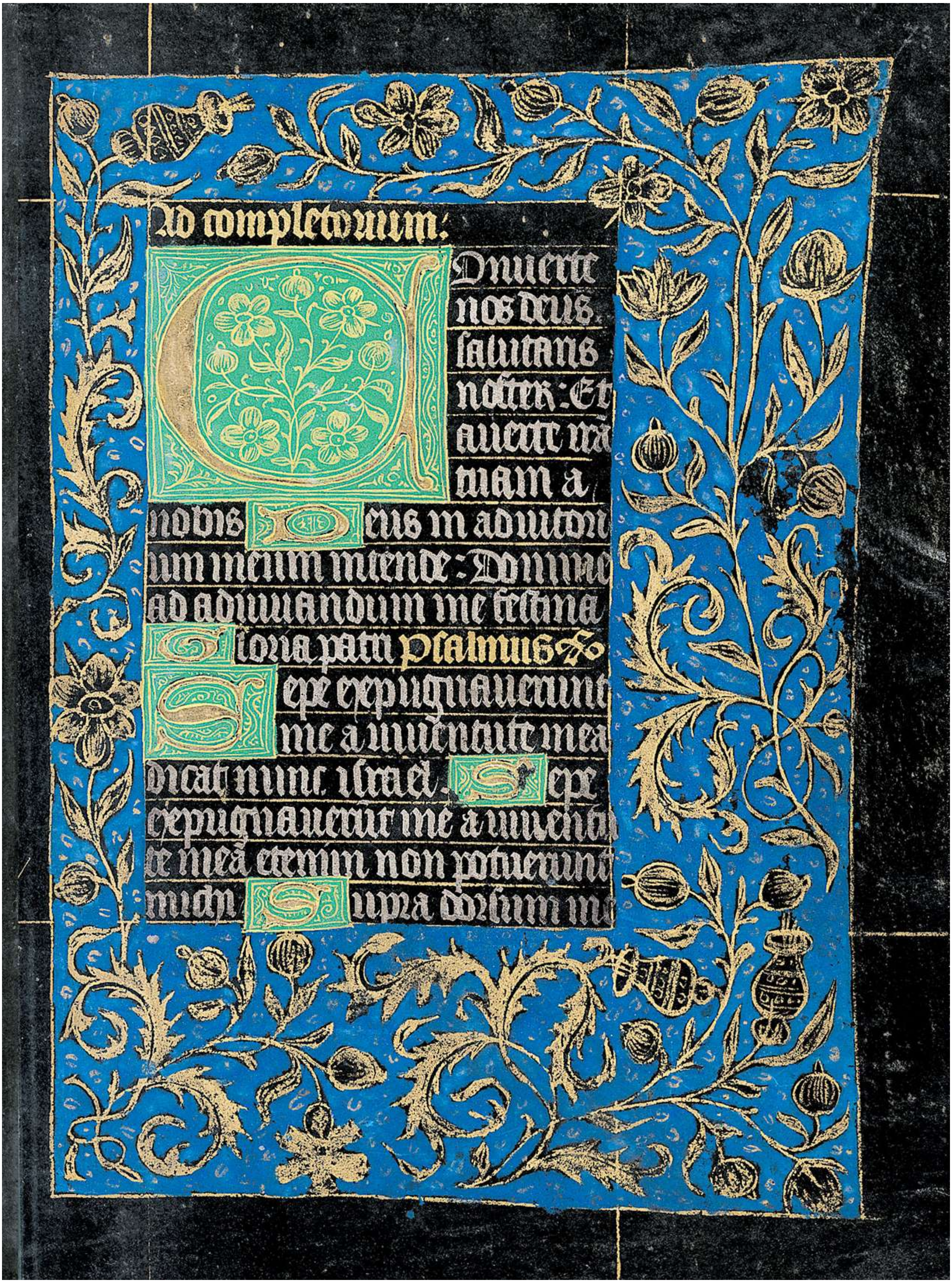

f.73r - Heures de la Vierge (suite) – Complies.

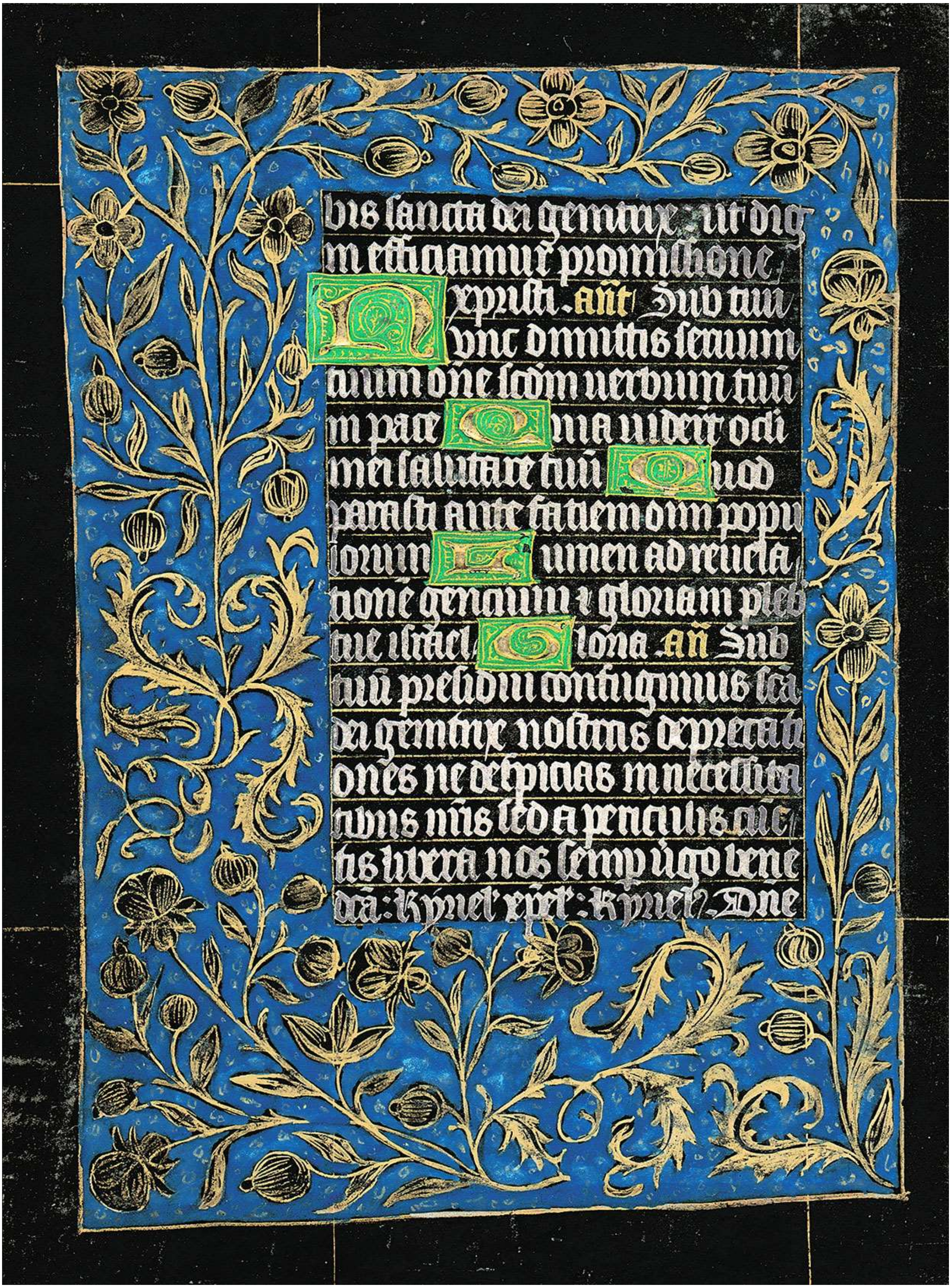

f.74v – Complies (suite).

f.75r - Complies (suite).

f.76v – David en prière.

Psaumes pénitentiels et litanies

f.77r – Psaumes.

lena. Ora pro nobis
Sancta felicitas or
Sancta perpetua or
Sancta agatha or
Sancta agnes or
Sancta lucia or
Sancta cecilia or
Sancta agatha or
Sancta appollonia or
Sancta clara or
Sancta gertrudis or
Sancta elysabeth or
Sancta katherina or
Sancta barbara or
Sancta margareta or
Omnes sancte virgines. orate
Omnes sancti et sancte dei orate

f.89v – Litanies.

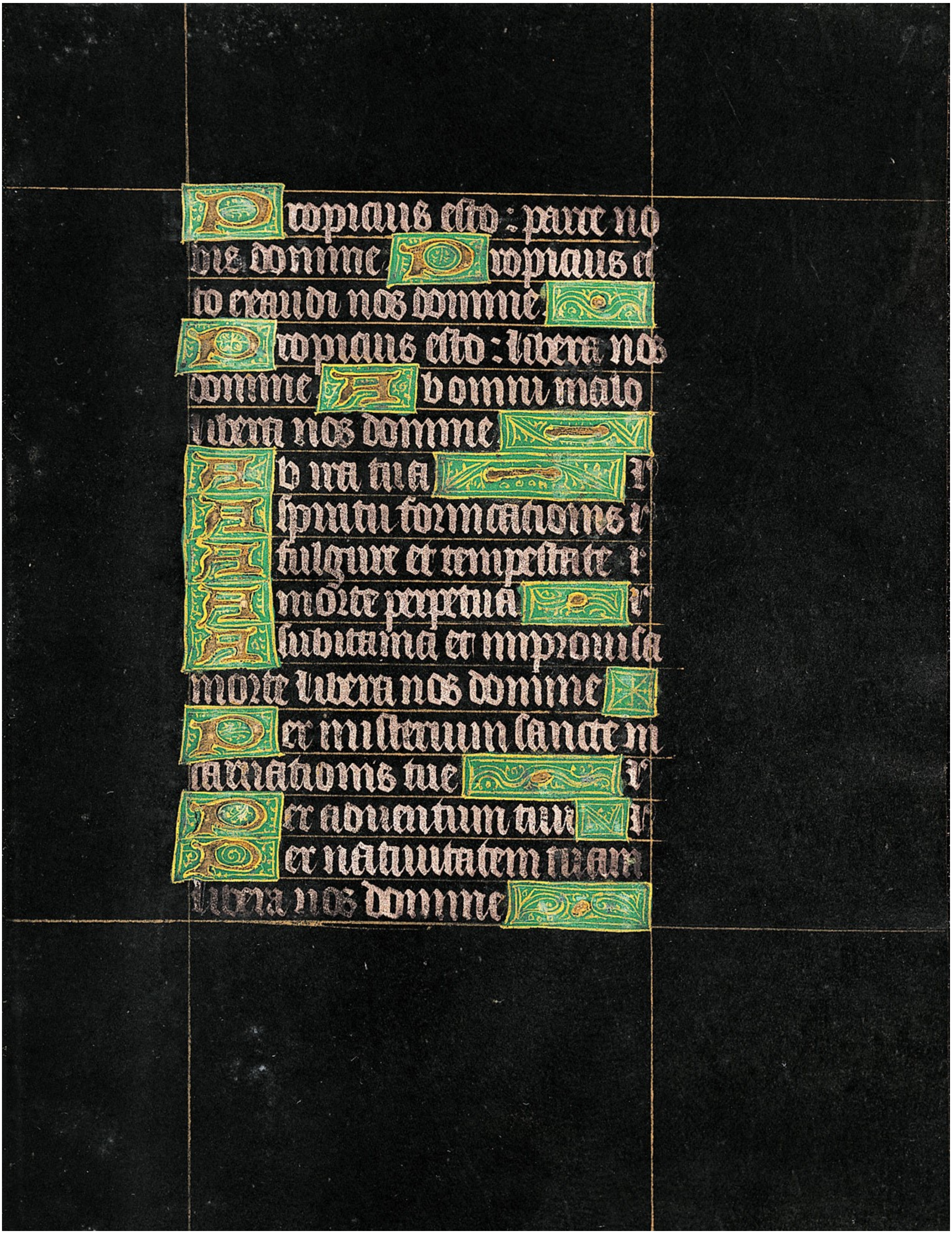
Propicius esto : parce no
bis domine Propicius es
to exaudi nos domine
Propicius esto : libera nos
domine Ab omni malo
libera nos domine
Ab ira tua l
A spiritu fornicationis l
A fulgure et tempestate l
A morte perpetua l
A subitanea et improvisa
morte libera nos domine
Per misterium sancte in
carnationis tue l
Per adventum tuum l
Per nativitatem tuam
libera nos domine

Ps.90r

f.93v – Résurrection de Lazare.

Office des morts

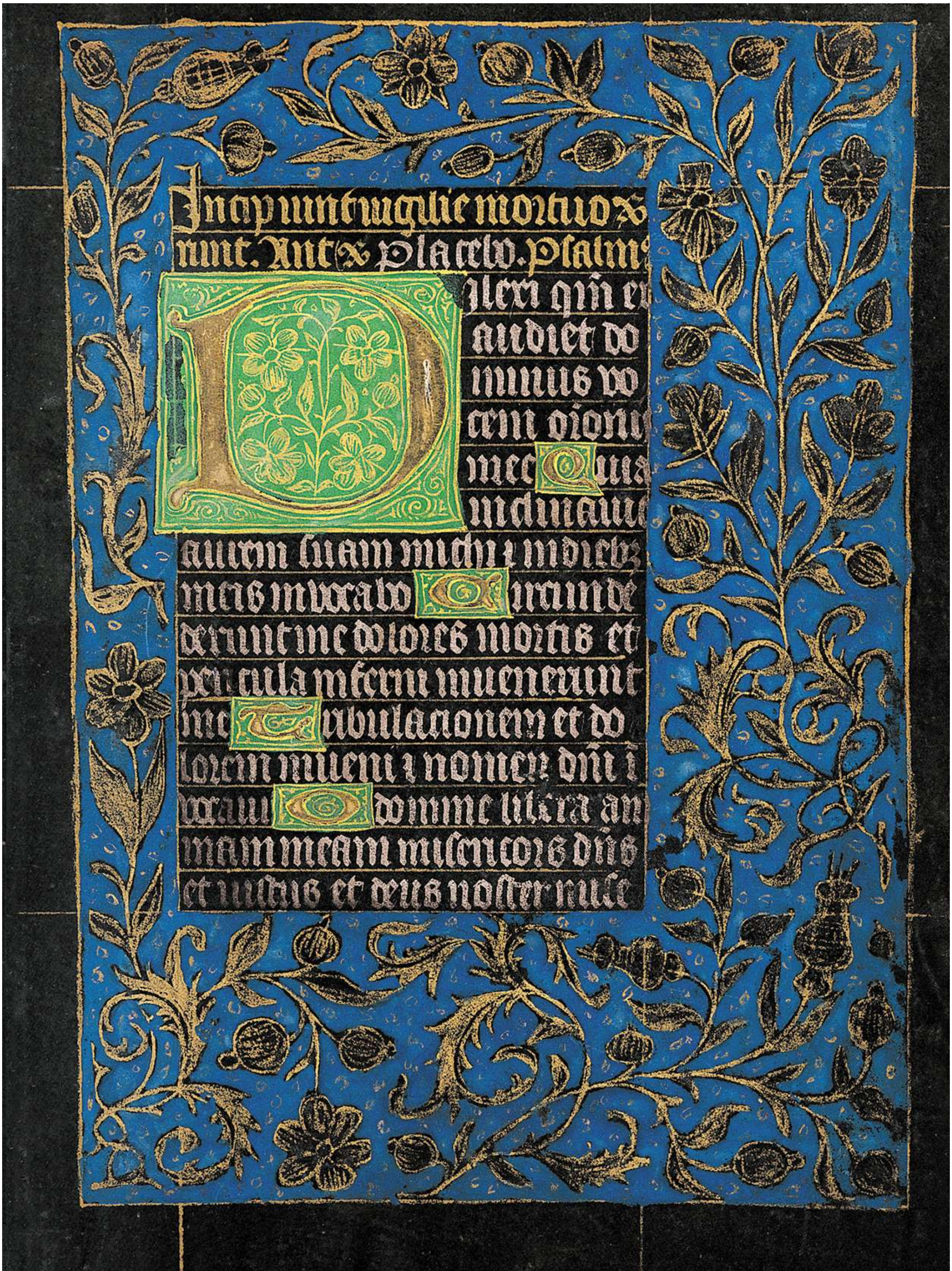
Incipiunt vigilie mortuo-
rum. Ant. Placebo. Psalmus.
Dilexi quoniam ex-
audiet do-
minus vo-
cem orationis
mee. Quia
inclinavit
aurem suam michi et in diebus
meis invocabo. Circumde-
derunt me dolores mortis et
pericula inferni invenerunt
me. Tribulacionem et do-
lorem inveni et nomen domini in-
vocavi. O domine libera an-
imam meam misericors dominus
et iustus et deus noster mise-

f.94r.

f.98v - Office des morts.

f.99r – Matines.

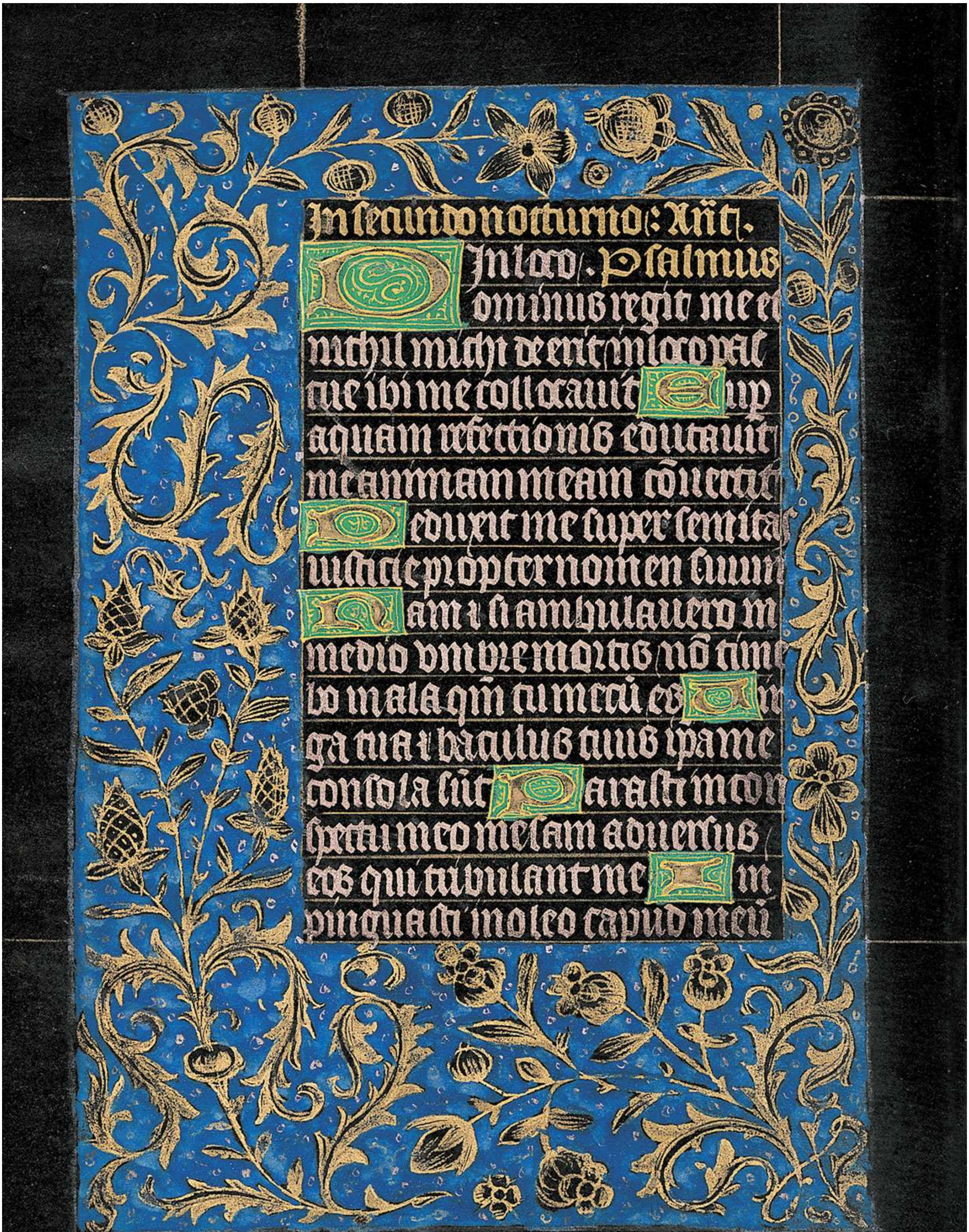
Jn secundo nocturno: Añ.
Jn loco. Psalmus
Dominus regit me et
nichil michi deerit in loco pas
cue ibi me collocauit. Sup
aquam refectionis educauit
me animam meam conuertit
Deduxit me super semitas
iusticie propter nomen suum
Nam & si ambulauero in
medio umbre mortis nõ time
bo mala qm̃ tu mecũ es. Uir
ga tua & baculus tuus ipa me
consolata sũt. Parasti in con
spectu meo mensam aduersus
eos qui tribulant me. Im
pinguasti in oleo caput meũ

f.105v – Matines – Deuxième service.

i calix meus inebrians q̄ pre
clarus est. Et mīa tua
subsequetur me omnibz dieb
vite mee. Et ut inhabitem
in domo domini in longitudīe
dierum. Requiem eternā
Ant. In loco pascue ibi me
collocavit. An. Delicta Ps.
Ad te domine levavi
animam meā deus
meus in te confido nō erubesca
Neqz irrideant me inimici
mei etenī universi qui te susti
nent nō confundentur. Confu
dantur omnes iniqua agen
tes supervacue. Vias tuas
dñe demonstra michi & semitas

f.106r

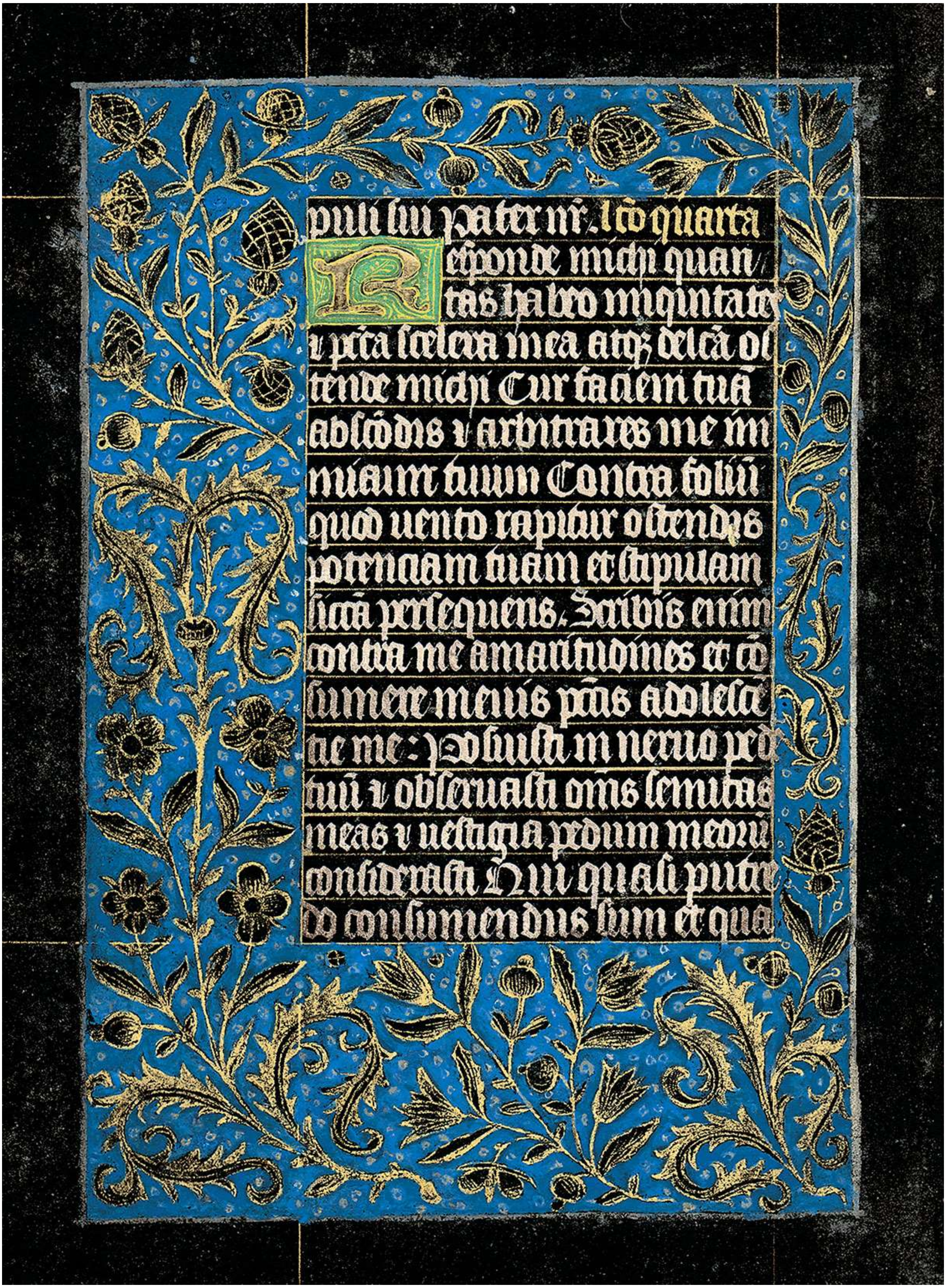
puli sum pater nr̄. lcō quarta
Responde michi quan
tas habeo iniquitates
& pcca scelera mea atq; delcā os
tende michi Cur faciem tuā
abscōdis & arbitraris me ini
micum tuum Contra foliū
quod uento rapitur ostendis
potenciam tuam et stipulam
siccā persequens. Scribis enim
contra me amaritudines et cō
sumere me uis pcīs adolescē
cie me: Posuisti in neruo pe
dē meū & obseruasti oms semitas
meas & uestigia pedum meorū
considerasti Qui quasi putre
do consumendus sum et qua

f.109v – Matine – Deuxième nocturne.

a uestimentum quod com
meditur a tinea. R. Meme
to mei deus quia uentus est
uita mea nec aspiciat me uisus
hominis V. De profundis
clamaui ad te domine domine ex
audi uocem meam Nec aspiciat
Homo Lectio quinta.
natus de muliere bre
ui uiuens tempore repletur
multis miserijs Qui quasi
flos egreditur et conteritur
et fugit velud umbra et numquam
in eodem statu permanet Et
dignum ducis super huiuscemodi
modi aperire oculos tuos et ad
ducere cum te in iudicium

f.110r

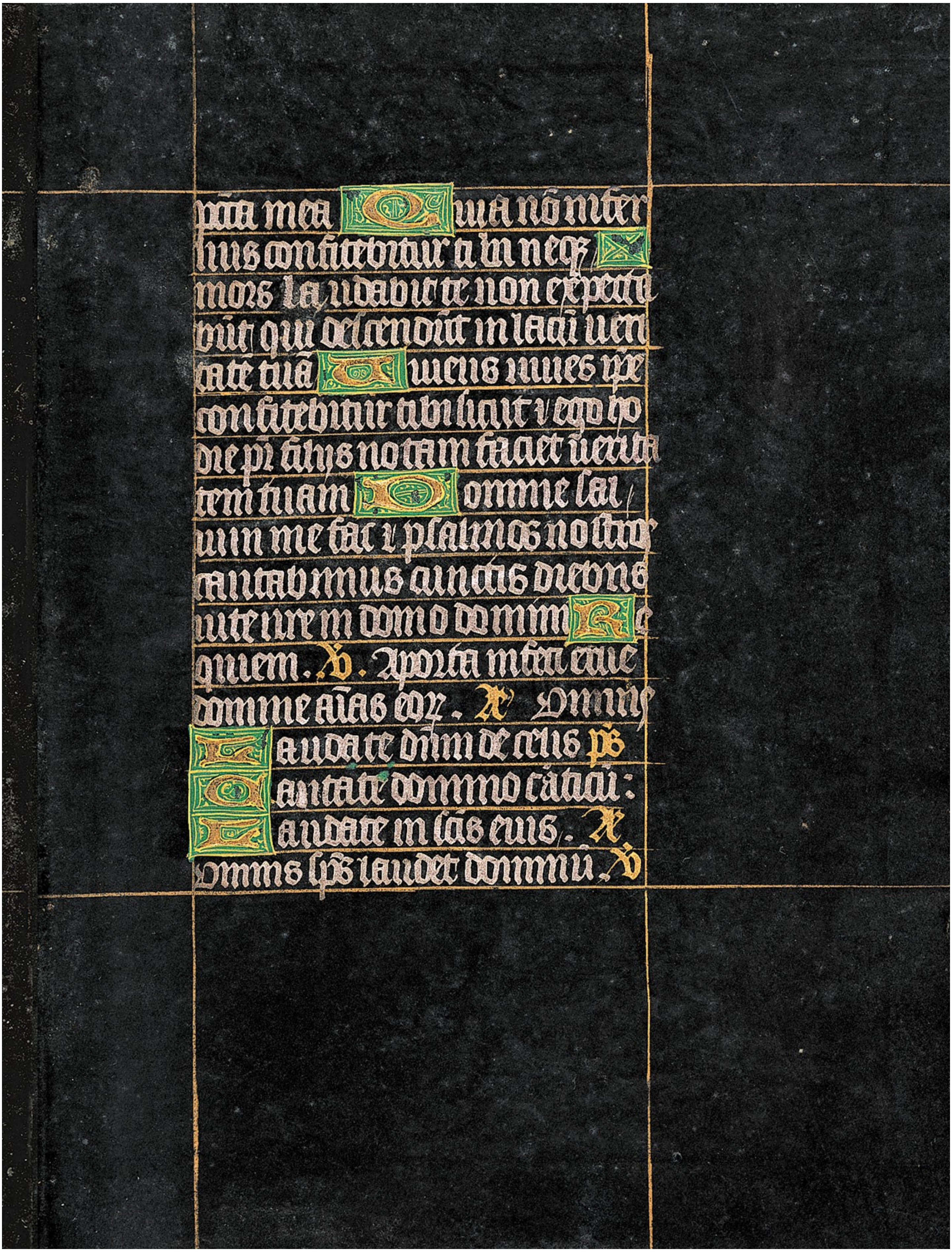

peccata mea. Quia non infer-
nus confitebitur tibi neque
mors laudabit te non expecta-
bunt qui descendunt in lacum veri-
tatem tuam. Vivens vivens ipse
confitebitur tibi sicut et ego ho-
die pater filiis notam faciet verita-
tem tuam. Domine sal-
vum me fac et psalmos nostros
cantabimus cunctis diebus
vite nostre in domo domini. Re-
quiem. V. A porta inferi erue
domine animas eorum. R. Dominus.
Laudate dominum de celis. ps.
Cantate domino canticum:
Laudate in sanctis eius. R.
Omnis spiritus laudet dominum. V.

f.121r – Laudes.
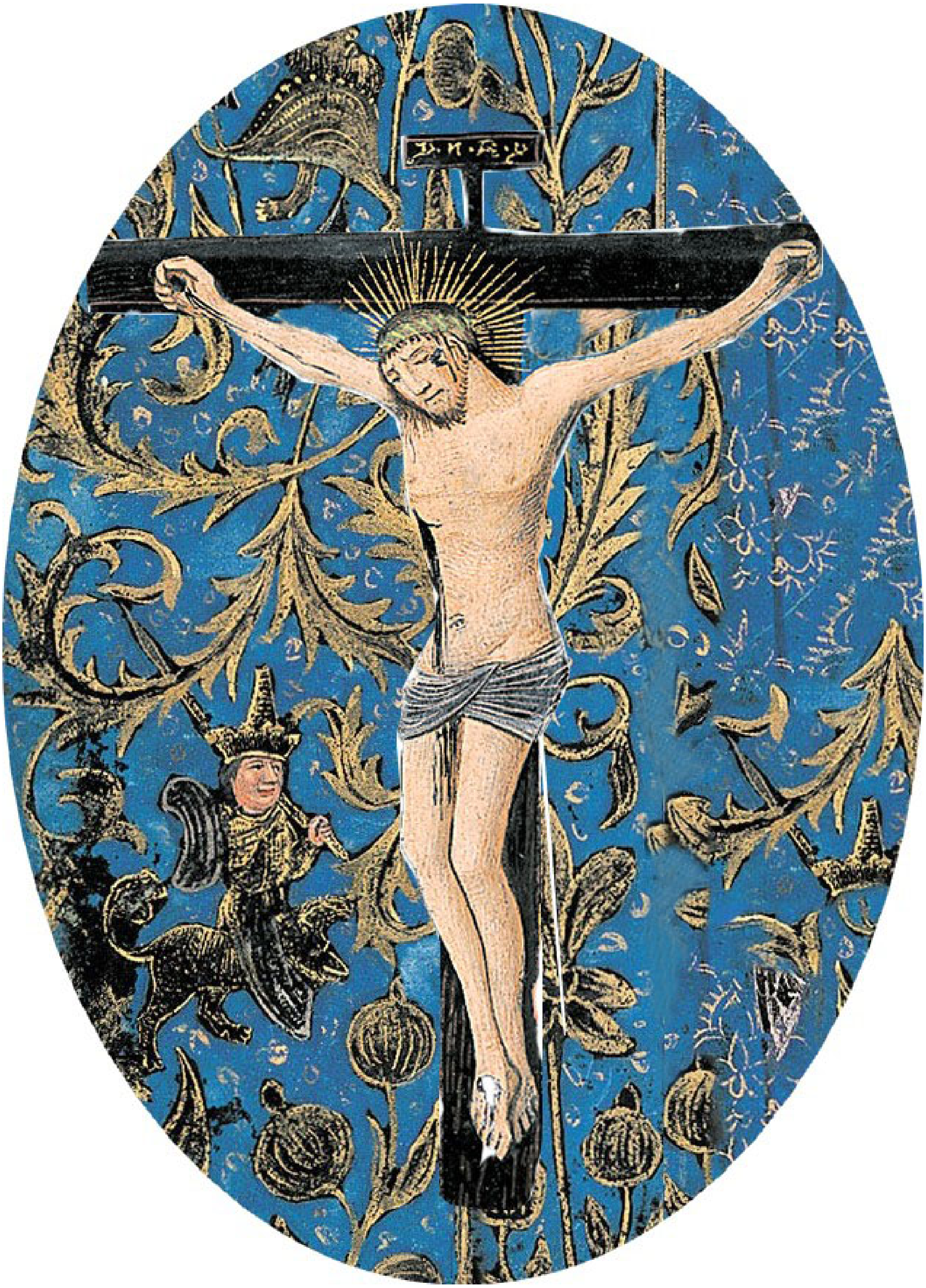
f.121v – Fin de l’ouvrage.